

הלכות יסודי התורה פרקים ט-י

פרק ט - תפקיד הנביא ביחס לתורת משה

דבר ברור ומפורש בתורה שהיא מצווה עומדת לעולם ולעולמי עולמים אין לה לא שינוי ולא גרעון ולא תוספת, שנאמר (דברים יג, א): "אֵת כָּל הַדְּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֲתֶכֶם אֹתוֹ תִשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת לֹא תִסֹּף עָלָיו וְלֹא תִגְרַע מִמֶּנּוּ"¹, ונאמר (שם כט, כח): "וְהַנְּגִלַת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד עוֹלָם לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת"² - הא למדת שכל דברי תורה מצווין אנו לעשותן עד עולם, וכן הוא אומר (ויקרא ג, יז ועוד): "חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם". ונאמר (דברים ל, ב): "לֹא בְשִׁמְיִם הִיא"³ - הא למדת שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה.

לפיכך אם יעמוד איש, בין מן האומות בין מישראל, ויעשה אות ומופת, ויאמר שה' שלחו להוסיף מצווה או לגרוע מצווה, או לפרש במצווה מן המצוות פירוש שלא שמענו ממשה, או שאמר שאותן המצוות שנצטוו בהן ישראל אינן לעולם ולדורי דורות אלא מצוות לפי זמן היו - הרי זה נביא שקר, שהרי בא להכחיש נבואתו של משה. ומיתתו בחנק על שהזיד לדבר בשם ה' אשר לא ציווהו. שהוא ברוך שמו ציווה למשה שהמצווה הזאת "לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד עוֹלָם" (דברים כט, כח) ו"לֹא אִישׁ אֶל וַיִּכְזֹב" (במדבר כג, יט).

א"כ למה נאמר בתורה (דברים יח, יח): "נְבִיאֵי אֲקִימָה לָהֶם מִקִּרְבֵּי אֲחֵיהֶם כְּמוֹךָ" ? לא

הערות - ילמד ענוים דרכו

- 1 אולם עיין במדרש תנאים לדברים יג, א שפירשו שהכוונה שאין לשנות את מצוות התורה, ולא כתוב איסור להוסיף מצווה אחרת או לגרוע מצווה שלמה: "לא תוסף עליו - מנין שאין מוסיפין על הלולב ועל הציצית? ת"ל: 'לא תוסף עליו' ומנין שאין פוחתין מהן? ת"ל: 'ולא תגרע ממנו', מנין שאם פתח לברך ברכת כהנים שלא יאמר הואיל ופתחתי לברך אומר ה' אלוהי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים? ת"ל: 'הדבר' אפילו דיבור לא תוסף עליו". וכן כתב רש"י במקום. וכבר תמה רי"א בעיקרים על דברי הרמב"ם האלו. וכן העיר הראב"ד בהשגות להל' ממרים ב, ט.
- 2 הפסוק הראשון שמביא הוא כדי להוכיח שאין להוסיף או לגרוע מצוות ממצוות התורה, והפסוק השני הוא כדי להוכיח שלא תוחלף התורה בתורה חדשה.
- 3 פסוק זה בא למנוע את האפשרות שנביא יחדש. אולם יש לעיין שפשט הפסוק אינו עוסק במקרה זה אלא בטענה שהתורה קשה ללימוד או לקיום. אמנם פרשנות זו קרובה לשיטת ר' יהושע שאמר על הוכחות ר' אליעזר "לא בשמים היא", וכוונתו שהכרעת הדין אינה נעשית על ידי אותות אלא "אחרי רבים להטות". אולם רבי אליעזר חלק עליו ואם כן קשה לומר שזה מעיקרי הדת. ונראה שר"א לא חלק על כך שיש ללכת אחרי רבים ולא אחרי אותות ומופתים, אלא בא לחזק את דבריו על ידי האותות והמופתים כדי שהרבים יודו לו בהצבעה, ולעולם ההלכה נקבעת על פי הרוב. גם לרמב"ם, הרי היו נביאים שישבו בסנהדרין, ורוב בעלי המסורה בימי בית ראשון היו נביאים, ואף שלא הכריעו הלכה על ידי הנבואה אלא על פי כללי ההלכה, היותם נביאים נתן תוקף לדבריהם שישמעו. על כל פנים רבי יהושע לא אמר "לא בשמים היא" אלא על אותות ומופתים, ומי אמר שהיה אומר כן על נבואת נביא?

מסלול 1: יום ה, כה אייר מסלול 3: יום ב, כו אייר
מסלול 2: יום א, כז אייר מסלול 4: יום ג, כח אייר

לעשות דת הוא בא. אלא לצוות על דברי התורה ולהזהיר העם שלא יעברו עליה, כמו שאמר האחרון שבהן (מלאכי ג, כב): "זָכְרוּ תוֹרַת מֹשֶׁה עֲבָדֵי". וכן אם ציוונו בדברי הרשות, כגון: לכו למקום פלוני או אל תלכו, עשו מלחמה היום או אל תעשו, בנו חומה זו או אל תבנוה - מצווה לשמוע לו. והעובר על דבריו חייב מיתה בידי שמים, שנאמר (דברים יח, ט): "וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמַע אֶל דְּבָרֵי אֲשֶׁר יְדַבֵּר בְּשֵׁמִי - אֲנֹכִי אֶדְרֹשׁ מֵעַמּוֹ".

וכן נביא שעבר על דברי עצמו, והכובש נבואתו - חייב מיתה בידי שמים. ובשלושתן נאמר: "אנכי אדרוש מעמו".

וכן אם יאמר לנו הנביא, שנודע לנו שהוא נביא, לעבור על אחת מכל מצוות האמורות בתורה, או על מצוות הרבה, בין קלות בין חמורות לפי שעה - מצווה לשמוע לו. וכן למדנו מחכמים ראשונים מפי השמועה, בכל אם יאמר לך הנביא עבור על דברי תורה, כאלוהו בהר הכרמל - שמע לו, חוץ מעבודת כוכבים. והוא שיהיה הדבר לפי שעה, כגון אליהו בהר הכרמל, שהקריב עולה בחוץ וירושלים נבחרת לכך, והמקריב בחוץ חייב כרת, ומפני שהוא נביא מצווה לשמוע לו וגם בזה נאמר (שם טו): "אֲלֹהֵי תִשְׁמַעֲנֶנּוּ". ואילו שאלו את אליהו ואמרו לו: היאך נעקור מה שכתוב בתורה (שם יב, ג): "פֶּן תַּעֲלֶה עֲלֵהֶיךָ בְּכָל מְקוֹם"? היה אומר: לא נאמר אלא המקריב בחוץ לעולם חייב כרת, כמו שציווה משה, אבל אני אקריב היום בחוץ בדבר ה', כדי להכחיש נביאי הבעל. ועל הדרך הזאת אם ציוו כל הנביאים לעבור לפי שעה מצווה לשמוע להם, ואם אמרו שהדבר נעקר לעולם - מיתתו בחנק, שהתורה אמרה (שם כח, כט): "לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד עוֹלָם".

וכן אם עקר דבר מדברים שלמדנו מפי השמועה, או שאמר בדין מדיני תורה שה' ציווה לו שהדין כך הוא והלכה כדברי פלוני - הרי זה נביא השקר ויחנק, אף על פי שעשה אות, שהרי בא להכחיש התורה שאמרה (שם ל, ב): "לֹא בְּשֵׁמִים הִיא". אבל לפי שעה שומעין לו בכל.

בד"א? בשאר מצוות, אבל בעבודת כוכבים - אין שומעין לו ואפילו לפי שעה. ואפילו עשה אותות ומופתים גדולים ואמר שה' ציווהו שתעבד עבודת כוכבים היום בלבד, או בשעה זו בלבד, הרי זה דיבר סרה על ה'. ועל זה ציווה הכתוב ואמר (דברים יג, ג-ב): "וּבָא הָאוֹת וְהַמּוֹפֵת (אֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהִים לְאֹמְרֵי נִלְכָּה אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא יִדְעֻם וְנִעְבְּדוּם) - לֹא תִשְׁמַע אֶל דְּבָרֵי הַנְּבִיאִים הַהֵוא... כִּי דִבֶּר סָרָה עַל ה' אֱלֹהֵיכֶם" שהרי בא להכחיש נבואתו של משה. ולפיכך נדע בוודאי שהוא נביא שקר וכל מה שעשה בלט וכישוף עשה, ויחנק.

שאלות מנחות:

✦ מהרב"ם כאן וכן בהקדמה למשנה מוכח שמטרות הנביא ותפקידיו הם חיווק קיום המצוות וציוויים בדבר הרשות. "שינוי דברי תורה בהודאת שעה" אינו מתפקידי הנביא, אלא היתר מיוחד בשבילו. מדוע התורה נתנה סמכות לנביא לעשות כן? בפרט שכבר

מסלול 1: יום ה, כה אייר	מסלול 3: יום ב, כו אייר
מסלול 2: יום א, כז אייר	מסלול 4: יום ג, כח אייר

- יש סמכות לבית דין להורות הוראות שעה?
- ✦ האם הוראת השעה של הנביא היא בנבואה? או שהעובדה שהוא "נביא" מעניקה לו סמכות לעשות כן מדעתו?
- ✦ למה על עבודה זרה אין מציאות של "הוראת שעה"? מדוע דין "יהרג ואל יעבור" קיים גם על גילוי עריות ושפיכות דמים, ואילו בעניין אי שמיעה לנביא הם אינם נכללים?⁴

הערות - ילמד ענוים דרכו

4 יתרה מזאת, בסנהדרין עד, א חולק רבי ישמעאל על חכמים ולדעתו על ע"ז "יעבור ואל יהרג", ואילו לגבי גילוי עריות ושפיכות דמים משמע בחלק מהראשונים שמודה שיהרג ואל יעבור!

מסלול 1: יום ה, כה אייר	מסלול 3: יום ב, כו אייר
מסלול 2: יום א, כז אייר	מסלול 4: יום ג, כח אייר